

A MAGYAR-ROMÁN KAPCSOLATOK MIGRÁCIÓS KONFLIKTUSAI 198-1989

Adalékok a magyar-román kapcsolatok migrációs konfliktusainak történetéhez

1. A 1987-89 táján a menekültügyi problémák szinte azonosnak tűntek a magyar-román kapcsolatok egészével. A Romániából érkező menekülthullám eltakarni látszott a két ország kapcsolatának és konfliktusainak egyéb dimenzióit – hiszen a „falurombolás” keltette feszültségek is beletartoztak –, de azt a tényt is, hogy harmadik országok migránsai is egyre inkább tekintettek úgy Magyarországra, mint alkalmas cél- vagy tranzit-országra. Ráadásul a magyar politikai vezetés számára kedvező lehetőséget nyújtott a „reform-szocialista ország” pozitív alternatíváját reprezentálni nyugaton a Romániából ide vonzódók tömegének felmutatásával. Magyarország a nyolcvanas évek közepéig menekülteket adott a világnak, 1987-től viszont már maga fogad menekülteket, 1988 és 1995 között pedig több, mint 130 ezer menekültet vettek nyilvántartásba az országban. A román állampolgárok beáramlása a rendszerváltás-kori magyar belügyi szerveket addig ismeretlen feladatok elé állították. Magyarország 1989 márciusában csatlakozott a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi Genfi Egyezményhez. A helyzet kezelése határ- és igazgatásrendészeti, köz- és állambiztonsági intézkedéseket igényelt, miközben „testvérpárt”-közi tárgyalásokra éppúgy szükség volt, mint diplomáciai, nemzetközi politikai és jogi megoldásokra.

Annak, hogy közkeletűen „romániai menekültek”-nek nevezett migrációs csoport kitüntetett figyelmet vívott ki magának, a jelenség összetett voltával is magyarázható. A két, ugyanazon (kommunista) szövetségi rendszerhez tartozó ország között egyre feszültebbé váló nemzetközi, (párt)politikai és ideológiai diszkrepanciák a politikai vezetői szférán túl is állandósították a polémiait. A sajtó, a történettudomány, vagy a Magyarországon formálódó többpártrendszer éppúgy részese lett a két ország közötti, változó hevességgel dúló vitáknak, mint ahogyan nemzetközi szinten is támogatókat kívántak szerezni a szembenálló felek. Ebben a helyzetben a legkülönbözőbb értelmezések, adatok és érvelések láttak napvilágot a Romániából Magyarországra távozók számát, döntéseik céljait és motívumai illetően. Az alapképlet látszólag egyszerű: a zsarnokság felől mindig a szabadság felé tart a menekülők útvonala. A különböző migrációs okok között azonban csupán annyi az azonosság, hogy valamely csoport a kényszerből hagyja el lakókönyezetét: e kényszerek között tarthatjuk számon a politikai üldözést, a nemzetiségi vagy faji diszkriminációt, a katasztrófákat, a háborúkat és fegyveres konfliktusokat, végül a munkanélküliséget, a gazdasági vagy szociális ellehetetlenülést. Románia vonatkozásában a tárgyalt időszakban nyilvánvaló leegyszerűsítés lenne a politikai motívumot kizárólagossá tenni. Igaz, hogy a Romániából érkezett menekültek elsősorban a „demokrácia hiányára, a terrorra, a lakosság szinte teljes egészét átfogó besűgőhálózatra”, a nemzetiségi sérelmekre (a „falurombolásra”) panaszkodtak, de a hivatalos propaganda híresztelése ellenére köztudott volt, hogy Romániában a lakosság többsége – nem csak az európai átlaghoz, de a magyarországi viszonyokhoz képest is – nagyon alacsony, és folyamatosan romló életkörülmények között élt. Mindezekből elsősorban mégis a politikai motívumok a meghatározóak, hiszen ennek az

meghatározó jelentősége volt nem csupán a romániai állampolgárok távozási szándékában, hanem a magyar állam, a belügyi szervek intézkedéseit illetve a közvélemény befogadási hajlandóságát illetően is.

A menekültkérdés a hazai és nemzetközi közvélemény számára sokáig román-magyar konfliktusnak tűnt: Magyarország és Románia között illetve a magyar kisebbség és a Ceaușescu-i diktatúra között. „Az utóbbi időben, főképpen a magyar nemzetiségűek hátrányos megkülönböztetése miatt és az életviszonyok rosszabbodása miatt növekszik azoknak a legálisan vagy illegálisan hazánkba érkező – döntő többségben magyar nemzetiségű – állampolgároknak a száma, akik nem szándékoznak visszatérni a Román Szocialista Köztársaságba”.⁹⁰ A román-magyar relációban jelentkező okok között az első helyen az 1987-ben megkezdődött ún. terület- és településrendezési program – hivatalos román szóhasználatul „szisztematizálás”, a magyar köznyelvben „falurombolás” – állt. Emellett a Ceaușescu-i diktatúra emberi jogokat sértő gyakorlata játszott jelentős szerepet, amely a magyar, német és zsidó kisebbség vonatkozásában az etnikai diszkriminációval is párosult. Nem elhanyagolható tényezője volt a migrációs motívumoknak a gazdasági és szociális gondok sokasága sem. A román állampolgárok beáramlása a magyar belügyi szervek részéről határ- és igazgatásrendészeti, köz- és állambiztonsági lépéseket igényelt, miközben „testvérpárt”-közi tárgyalásokra éppúgy szükség volt, mint diplomáciai, nemzetközi politikai és jogi megoldásokra. A migrációs folyamat bonyolult problémakörének vizsgálata során általában a román kivándorlási engedéllyel érkezők, a visszatérni nem kívánó beutazók és – a legnagyobb publicitásban részesülő – „zöldhatáros menekülők” kerültek a figyelem középpontjába. Az ügyek egy további típusa azonban – diplomáciai, illetve operatív–állambiztonsági titkosságuknál fogva – mindmáig ismeretlen.

Voltak ugyanis olyan személyek, csoportok, akik valamely külföldi magyar képviseleten igyekeztek segítséget kérni Magyarországra településükhöz. A kényes helyzet részesei így a Magyarország – Románia – menekültek konfliktusba bevonták a külképviseletet fogadó országot is, amely akaratán kívül kényszerült mérleg nyelve szerepét betölteni. Az eseteket különböző eszközökkel, módszerekkel kívánták megoldani, több-kevesebb sikerrel. Az eddig feltáratlan dokumentumok a magyar és a román diplomácia, hírszerzés, elhárítás több szinten zajló rejtett küzdelmét jelzik, miközben a két ország – mellesleg ugyanazon ideológiai-katonai szövetség részeseként – szembesült a rendszer teljes széthullásával.

2. Sokáig kezelhetetlennek tűnt az a helyzet, amely Szófiában alakult ki, ahol öt hónapon keresztül lakott egy menedéket kérő erdélyi csoport a magyar nagykövetségen. Az esetről az angol kommunista párt hivatalos hetilapjában 1988 novemberében jelent meg az első tudósítás. A riport címen – „Menedéket keresve Ceaușescu elől” – túl az alcím pontosan jelezte a kényes és rendkívüli helyzetet: „Romániának saját magyar nemzeti kisebbségével

⁹⁰ A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok ügyeivel foglalkozó Állami Tárcaközi Bizottság tájékoztatója a fővárosi valamint megyei tanács vb-titkároknak a Magyarországon tartózkodó és hazatérni nem kívánó külföldi, elsősorban magyar nemzetiségű román állampolgárok helyzetének rendezésével kapcsolatos tanácsi feladatokról. 1988. április 14. MSZMP KB KAO. MOL M-KS 288. f. 31/21. ö. e.

szembeni bánásmódja példa nélkül álló diplomáciai incidenst eredményezett Bulgáriában”. A lap beszámolt arról, hogy 1988. szeptember 24-én öt gyerek és hét felnőtt elhagyott egy Romániából Bulgáriába érkezett üdülőcsoportot és segítséget kértek a magyar nagykövetségen, hogy csatlakozhassanak Magyarországon élő családtagjaikhoz. Bár a magyar diplomácia szigorú hírzárlatot rendelt el, az Interparlamentáris Unió akkoriban Szófiában tartott konferenciáján részt vevő magyar delegáció vezetőjétől mégis eljutottak az újságírókhoz a disszidálásról szóló információk. Az év végén az angol riporterek azzal a kéréssel fordultak a szófiai magyar nagykövethez, hogy interjút készíthessenek a menekültekkel, ugyanis a beosztott diplomatáktól semmiféle információt nem kapnak. Simics Sándor nagykövet azzal hárította el a megkeresést, hogy a sajtónyilvánosság károsan befolyásolhatja a már hetek óta tartó feszült helyzet esetleges sikeres megoldását.⁹¹

A színtalpak mögött természetesen kezdettől fogva nagy taktikai csatát vívtak a politikai, kormányzati és diplomáciai szereplők.⁹² A román vezetéssel az események bekövetkeztekor történt azonnali diplomáciai üzenetváltások nyilvánvalóvá tették, hogy a helyzet kétoldalú, magyar-román megállapodás útján nem oldható meg. Bukarest ugyanis ragaszkodott ahhoz, hogy a menekültek térjenek vissza Romániába, és a lakóhelyükön adják be kivándorlási kérelmüket, amit román részről „késznek soron kívül kedvezően elbírálni”. A menekültek azonban – a súlyos megtorlás lehetőségétől érthetően tartva – ezt semmilyen körülmények között sem voltak hajlandóak elfogadni és a magyar részről is úgy értékelték, hogy biztonságuk Romániába történő visszatérésük esetén nem garantálható. 1988. október 4-én a Genfi Misszió révén első ízben kérték fel közreműködésre a Nemzetközi Vöröskeresztet, amit a Magyar Vöröskereszt október 17-i levelében megismételt.

Ugyanakkor megkezdődtek a diplomáciai tárgyalásokat az ügyben kezdettől fogva semlegességét hangoztató Bulgáriával is. Magyarország azt az álláspontot képviselte, hogy a kérdés aktív bolgár közreműködés nélkül nem oldható meg. Végül közel fél év taktikai küzdelmeinek eredményeképpen változott meg a helyzet. Az 1988. október 14-én Szófiában lezajlott külügyminiszter-helyettesi megbeszélésen a magyar fél megkísérelte a bolgár felet rávenni a menekültek elengedésére Magyarországra, vagy valamely harmadik országba. Előzetesen már a jugoszláv illetékesek hozzájárulását is megszerezték az esetleges átutazásukhoz. A bolgár hivatalos álláspont azonban változatlanul azt volt, hogy az ügyet magyar-román megállapodással kell rendezni. Ugyanakkor azt már a tárgyalások kezdetén sikerült magyar részről elfogadtatni, hogy a lehetséges megoldások közül kizárják a menekültek visszajuttatását Romániába.

Október 26-án a magyar kormány nevében a külügyminisztérium jegyzékben kérte fel a bolgár kormányt, hogy vállaljon közvetítő szerepet olyan megoldás kialakításában, amelynek eredményeként a menekültek Magyarországra, illetve harmadik országba

⁹¹ Brit újságírók levele az erdélyi menekültek ügyében. Magyar Népköztársaság Nagykövetsége jelentése, Szófia, 1989. január 4. KÜM TÜK visszaminősített iratok 1989. MOL XIX-J-1-j. 76. d. 3/Szt/89.

⁹² Erdélyi menekültek a szófiai magyar nagykövetségen. KÜM III. Területi Osztály 1989. február 21. KÜM TÜK visszaminősített iratok 1989. MOL XIX-J-1-j. 76. d. 00172/1/89.

távozhathatnak. Erről Várkonyi Péter külügyminiszter október 28-án a Varsói Szerződés Külügyminiszteri Bizottsága budapesti ülésén tárgyalta Petar Mladenov bolgár külügyminiszterrel, majd november 9.-én levélben is felkérte őt személyes közreműködésre. Az ülés alkalmával Várkonyi Péter Ioan Totu román külügyminiszter útján újabb kísérletet tett a román álláspont megváltoztatására – eredménytelenül.

1989. január 9.-én Németh Miklós miniszterelnök fogadta Andrej Lukanovot, a Bolgár Kommunista Párt póttagját, külgazdasági minisztert, aki a Magyar–Bolgár Gazdasági és Műszaki–Tudományos Együttműködési Bizottság XIII. ülésén tartózkodott Budapesten. A találkozó során a kétoldalú és a KGST keretében megvalósuló gazdasági együttműködés kérdései mellett Németh Miklós szóba hozta a szófiai magyar nagykövetségen – immár negyedik hónapja – tartózkodó 12 magyar nemzetiségű román állampolgár ügyét.⁹³ Rámutatott, hogy a megoldás elhúzódása miatt a hazai és a nemzetközi tájékoztatási szervek részéről egyre nagyobb nyomás nehezedik a magyar vezetésre. Nevezettek visszaszolgáltatását Romániának magyar részről nem lehet elfogadtatni sem a hazai, sem a nemzetközi közvéleménnyel. De ezt a magyar vezetés egyébként sem vállalhatja, mert a tapasztalatok szerint nevezettek Romániában súlyos testi és lelki megtorlás várna. [1. sz. melléklet]

Németh Miklós kifejtette, hogy az ismert román hozzáállás lehetetlenné teszi a menekültügy magyar-román relációban történő rendezését, ezért a kedvező megoldáshoz a bolgár fél segítsége szükséges. Kérte Lukanovot, hogy továbbítsa a bolgár vezetésnek, elsősorban Georgi Atanaszov miniszterelnöknek a magyar vezetés vonatkozó kérését. Az elfogadható megoldás előfeltételeként azt is kérte, hogy a bolgár fél legalább tartsa fenn a kialakult helyzetet, s a menekültekkel szemben ne tegyen egyoldalú lépéseket. Ez utóbbira Lukanov a bolgár vezetés nevében határozott ígéretet tett, de ugyanakkor a már ismert bolgár álláspontot ismételte meg. Jelezte, hogy a bolgár vezetés megérti a kérdés emberi vonatkozásait, s e tekintetben nem kétséges, hogy melyik oldalon áll. Ugyanakkor Bulgária és Románia között a hasonló esetek kezelésére hatályos szerződés van érvényben, amelyet nem hagyhatnak teljesen figyelmen kívül. Érzékeltette, hogy egy esetleges egyoldalú bolgár döntés nem szolgálná a bolgár-román kapcsolatokban kialakult helyzet javítását. Azt javasolta, hogy a menekültügyben kezdeményezni kellene egy újabb magyar-román külügyminiszteri megbeszélést.⁹⁴ Németh Miklós végezetül megemlítette, hogy a magyar fél mindenképpen célszerűnek és hasznosnak tartaná a menekültügyet még Grósz Károly és Todor Zsivkov főtitkárok ez évre tervezett, elvben már egyeztetett szófiai találkozója előtt rendezni.

⁹³ Tolmácsjelentés Andrej Lukanov, a BKP PB póttagja, külgazdasági miniszter és Németh Miklós miniszterelnöknél tett látogatásáról (szófiai menekültügy) KÜM III. Területi Osztály 1989. január 11. KÜM TÜK visszaminősített iratok 1989. MOL XIX-J-1-j. 76. d. 00172/1/89.

⁹⁴ „A magyar-román párbeszéd felunásának főosztályunk változatlanul nem látja értelmét. Az ügy kedvező megoldását továbbra is a bolgár félnél célszerű szorgalmaznunk.” Pro domo megjegyzés az irat végén

Január 28-29-én a szófiai nagykövetség lehetővé tette, hogy a magyar sajtó és a televízió – korlátozott terjedelemben és mélységben – hírt adjon a menekültekről. Ezt jelzésként szánták a bolgár félnek annak érzékeltetésére, hogy a megállapodásuk ellenére nem áll a magyar fél módjában és érdekében a kérdés diszkrét kezelésének további elnyújtása.

A Külügyminisztérium koordinálása mellett párhuzamosan folyt a megoldás lehetséges, konkrét módozatainak egyeztetése a Nemzetközi Vöröskereszt, illetve a Bolgár és a Magyar Vöröskereszt vonalán is. [2. sz. melléklet] Célzott információkkal arra irányították a bolgár fél figyelmét, hogy csökkentheti a konfrontálódás veszélyét Romániával, ha a menekülteket egy nemzetközi szervezetnek adja át és harmadik ország felé engedélyezi a kiutazásukat. Ugyanakkor jelezték azt is (amire Németh Miklós is utalt), hogy a magyar félnek nem áll módjában az 1989-re előirányzott felsőszintű találkozók konkrét időpontjáról tárgyalni, amíg a menekültek Szófiában tartózkodnak. Ezekkel a lépésekkel egyre nagyobb nyomás nehezedett a bolgár vezetésre a menekültügy megoldásának elhúzódása miatt.

Végül 1989. február 13-án Marij Ivanov a külügyminiszter első helyettese közölte a magyar nagykövettel, hogy lehetővé teszik a menekültek távozását a Nemzetközi Vöröskereszt útiokmányaival és képviselőjének kíséretében Ausztriába. A feltételek és a részletek alapos egyeztetése után a menekültek 1989. február 17-én elhagyták Bulgária területét osztrák repülőgépen, bécsi úticéllal. A bolgár fél kérésére a menekültügy lezárásáról először a bolgár hírügynök adhatott ki közleményt, február 17-én este.⁹⁵ Egy héttel a helyzet sikeres megoldása után a Simics Sándor nagykövet szigorúan titkos feljegyzésben tájékoztatta Várkonyi Péter külügyminisztert a szófiai események ismeretlen részleteiről.⁹⁶

Az előzetes megállapodás szerint Christina Kruck, a Nemzetközi Vöröskereszt képviselője Budapestről történt megérkezése után február 17-én 10.00 órakor utolsó egyeztető megbeszélést tartott a bolgár vöröskereszt székházában. Egyetlen kérdésben kellett még megállapodni. A bolgár fél elképzelése szerint közvetlenül a menekülteket szállító repülőgép felszállása után, vagy a repülőgép bécsi landolását követően kívánták kiadni a távirati iroda (BTA) közleményét. Kruck asszony azonban ezt határozottan visszautasította és kitartott amellett, hogy majd csak az ő hétfői, február 20-i telefonértesítése után adhatja ki a BTA a menekültekkel kapcsolatos közleményét. Ezt a bolgár fél végül tudomásul vette.

Kruck asszony külön felkérte a magyar nagykövetet, tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a menekültek eltávozásának tényéről addig illetéktelenek – különösen a magyar sajtó – ne szerezzenek tudomást. A nagykövet felajánlotta, hogy az egyik diplomata Kruck asszony és a csoport tagjai közötti nyelvi nehézségek áthidalása érdekében elkísérhetné a menekülteket Bécsig. Kruck asszony azonban ezt a javaslatot határozottan elutasította.

⁹⁵ Tájékoztató a szófiai menekültügy lezárásáról KÜM III. Területi Osztály 1989. február 21. KÜM TÜK visszaminősített iratok 1989. MOL XIX-J-1-j. 76. d. 00172/3/89.

⁹⁶ Menekültek távozása. Magyar Népköztársaság nagykövetsége, Szófia. 1989. február 22. KÜM TÜK visszaminősített iratok 1989. MOL XIX-J-1-j. 76. d. 3/3/Szt/89.

A menekültek biztonságos utazásához szükséges hírzárlat biztosítása érdekében délelőtt 11.00 órakor megszakították a nagykövetség belső és külső telefonforgalmát. Csak egyetlen, a titkárságon üzemelő be/ki jövő vonal élt ettől kezdve. Délben elengedték a bolgár adminisztratív-technikai személyzetet – a gépkocsivezetők kivételével. Ettől az időponttól kezdve a nagykövetség épületét senki nem hagyhatta el, illetve oda senki nem jöhetett be. 13.15 órakor két követségi alkalmazott jelenlétében a nagykövet ismertette a nyolc felnőtt menekülttel az ügyükbe addig történt fejleményeket, a bolgár kormány döntését és annak fontosságát. Ismertették velük a Nemzetközi Vöröskereszt képviselőjével Christina Kruck asszonnyal 14.30 órakor történő találkozásuk körülményeit, elutazásuk módját, időpontját és úticélját, illetve a szükséges útiokmányok átvételének és a nyilatkozatok aláírásának szükségességét, jelentőségét.

Felhívták a figyelmet, hogy az előttük álló néhány órában mennyire fontos a fegyelmezett viselkedés és az egymásra utaltság. Figyelmeztették a menekülteket arra is, hogy útipoggyászként egy-egy sportszatyorban csak a legszükségesebbeket vihetik magukkal. Ígéretet kaptak arra, hogy a többi, személyes holmijukat tartalmazó csomagjukat egy kamionnal a legrövidebb időn belül utánuk küldik. Központi engedélyezés alapján a menekült házaspárok részére két-két ezer, a felnőtt fiú részére ezer forint zsebpénzt fizetett ki a nagykövetség számadója. Az elhangzottakat az érintettek fegyelmezetten, látszólag felkészülten vették tudomásul. A szerdai fényképezkedés után ugyanis ráérezve a dolgokra – talán nem is először – megkezdték holmijaik összecsomagolását.

14.35 órakor megérkezett a Nemzetközi Vöröskereszt képviselője Christina Kruck asszony, akit elkísért a Bolgár Vöröskereszt elnöke Ignatov, Marinov, a nemzetközi kapcsolatok osztályának vezetője, M. Karaszimeonov, a külügyminisztérium nemzetközi jogi szakértője, a konzuli osztály helyettes vezetője valamint az „illetékes szervek” egy képviselője. Az előzetes megállapodás szerint az átadási eseményen részt vett és minden aláírást videokazettára rögzített két szakember. A nagykövetségre történt megérkezés után közvetlenül Karaszimeonov telefonon értesítette a történetekről a külügyminisztériumát, Kruck asszony is tájékoztatta genfi központját az addigi eseményekről. Az emeleti kissozalonban a fenti időpont előtt már helyet foglalt a 12 menekült. Kruck asszony először megköszönte a bolgár kormánynak és a Vöröskeresztnek, hogy lehetővé tette az ügy ilyen pozitív lezárását és megengedte a távozt. Részletesen ismertette az eltávozás tervét, megemlítve az osztrák fővárost mint úticélt. Kruck asszony a nemzetközi Vöröskereszt útiokmányának bemutatása és ismertetése után az érintett felnőtteknek névre szólóan személyesen adta át ezeket. Ezt követően a menekültek aláírták az útiokmányokat, valamint a bolgár kérésre a magyar követség által előre két nyelven, bolgárul és magyarul elkészített nyilatkozatokat. Ezek szövege a következő volt: „Alulírott kijelentem, kategorikusan megtagadom a Román Szocialista Köztársaságba való visszatérést és a Magyar Népköztársaság Szófiai Nagykövetségét önszántamból azért hagyom el, hogy a Bolgár Vöröskereszt és a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság – Genf közreműködésével Bécsbe”⁹⁷

⁹⁷ A célország kiválasztása körüli bonyodalmakra utalhatott, hogy a nyilatkozat kipontozott helyére utólag gépelték be a bécsi célállomást. Egyébként a Bécsbe repült menekültek még ugyanaznap Budapestre érkeztek.

utazzak. Igazolom, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottságtól a nevemre (és gyermekem nevére) szóló okmányt átvettem”. [3. sz. melléklet]

A végén két kisebb hiba mégis becsúszott a gondosan előkészített forgatókönyv megvalósításába. Az átadási folyamat során derült ki, hogy a Bolgár Vöröskereszt, az előzetes ígérettől eltérően mégsem fizette ki a repülőjegyeket, mert a jegypénztár csak USA dollár ellenében adta volna ki azokat. Végül a magyar nagykövetség biztosította a megvásárlásukhoz szükséges 3.042,- USA dollárt. A menekültek három óra után pár perccel a nagykövetség épülete előtt, az utcán várakozó bolgár Vöröskeresztes autóbuszra szálltak – amely az előzetes egyeztetés ellenére túl nagyra bizonyult, így nem tudott beállni a nagykövetség udvarára – és a repülőtérre mentek. A vám- és az útiokmányok ellenőrzésére a bolgár illetékesek külön helységet biztosítottak a menekültek részére. Az előzetes megállapodás értelmében a nagykövetség munkatársai közül senki nem kísérte el őket. A nagykövet végül az állambiztonsági ellenőrzésére utalva megjegyezte: „Tapasztalható volt, hogy a nagykövetségünk környékén az illetékes bolgár szervek nagy erővel, de nagyon konspirált módon jelen voltak a repülőtérig vezető útvonalon.”

A szófiai akció azonban túlmutatott az egyszeri kimenekítés történetén. Hasonlóan ismeretlen, de az alaphelyzetet illetően azonos szituáció alakult ki fél évvel később Budapesten is. 1989 nyarán 140-150 NDK-beli menekült bevonult az NSZK budapesti követségére, konzulátusára és vízumosztályára, azzal, hogy nyugatra, az NSZK-ba kívánnak távozni.⁹⁸ Az NSZK követségén diplomáciai védelmet élveztek, de kijönni onnan nem tudtak, mert a magyar hatóságok akkor még nem engedték át őket az osztrák határon, és a kétoldalú megállapodás értelmében ki kellett volna őket adni az NDK-nak. A magyar – NSZK – NDK háromszögben a patthelyzetet itt is vöröskereszt közvetítő szerepe oldotta fel. A helyzet megoldására létrehozott bizottságban részt vett a Külügyminisztérium képviselője, a Nemzetközi Vöröskereszt képviselője, a Magyar Vöröskereszt alkalmazottja és a magyar kémelhárítás tisztje is. Végül 1989. augusztus 24-én Nemzetközi Vöröskereszt repülőgépén 101 NDK-beli állampolgár Budapestről Bécsbe érkezett.⁹⁹ Az időzítés sem lehetett véletlen. Németh Miklós miniszterelnök és Horn Gyula külügyminiszter ugyanis másnap Helmut Kohl kancellár meghívására a Német Szövetségi Köztársaságba utazott.

⁹⁸ Elsőként Bartus László számolt be a történetekről: A állambiztonság törvénytelen akciója Magyar Hírlap 2002. augusztus 24.

⁹⁹ Fokozta az operatív művelet kockázatát, hogy a Német Demokratikus Köztársaság állambiztonsági szervezete (Stasi) „feltehetőleg a menekültek között is rendelkezett ügynökökkel”. Oplatka András: Egy döntés története : magyar határnyitás - 1989. szeptember 11. nulla óra. Helikon, Bp., 2008. 287. o.

KÜLÜGYMINISZTERIUM
III. Területi Főosztály
Sziklavári Vilmos
00172/1/1989.

0006

SZIGORUAN TITKOS!
Szv. idő: visszavonásig
Készült: 6 példányban
Kapja: Várkonyi elvtárs
Horn elvtárs
Ózsi elvtárs
S z ó f i a
S u k a r e s t
Saját

F e l j e g y z é s

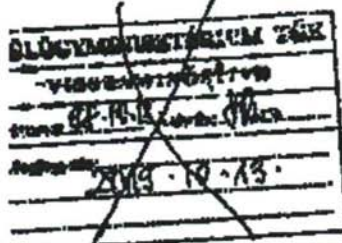
Tárgy: Tolmácsjelentés Andrej Lukanov, a
BKP PB póttagja, külgazdasági mi-
niszter Németh Miklós miniszterrel-
nöknél tett látogatásáról
(szófiai menekültügy)

Németh Miklós, az MNK Miniszttertanácsának elnöke 1989. január 9-én fogadta Andrej Lukanovot, a BKP PB póttagját, külgazdasági minisztert, aki a Magyar-Bolgár Gazdasági és Műszaki-Tudományos Együttműködési Bizottság XIII. ülésén tartózkodott Budapesten.

A találkozó során a kétoldalú és a KGST keretében megvalósuló gazdasági együttműködés kérdései mellett Németh Miklós elvtárs megemlítette a szófiai nagykövetségünkön tartózkodó 12 magyar nemzetiségű román állampolgár ügyét. Rámutatott, hogy a megoldás elhúzódása miatt a hazai és a nemzetközi tájékoztatási szervek részéről egyre nagyobb nyomás nehezedik a magyar vezetésre. Nevezettek visszacsoligaltatását Romániának nem tudnánk elfogadtatni sem a hazai, sem a nemzetközi közvéleménnyel. Ezt a magyar vezetés azért sem vállalhatja, mert a tapasztalataink szerint nevezettekre Romániában súlyos testi és lelki megtorlás várna.

KÜLÜGYMINISZTERIUM
III. Területi Főosztály

00172/3/1989.

0001

SZIGORUAN TITKOS!

Árv.105: visszavonósi

Készült: 15 példányban

Kapja: Várkonyi elvtárs
Horn elvtárs
Ózsi elvtárs
Bányi elvtárs
Kovács L. elvtárs
Nagy G. elvtárs
Havasi elvtárs
Demus elvtárs
Somogyi elvtárs
Görög elvtárs
Hajdu A. elvtárs
Kupper V. elvtárs
B u k a r e s t
S z ó f i a
Baját

F e l l e g y e s

Tárgy: Tájékoztató a szófiai menekült-
ügy lezárásáról

Az MNK szófiai nagykövetségén 1988. szeptember 15-én, elviselhetetlen romániai helyzetükre hivatkozva 12 magyar nemzetiségű román állampolgár magyarországi letelepedéshez kért segítséget.

A román vezetéssel történt diplomáciai üzenetváltások nyilvánvalóvá tették, hogy kérésük magyar-román megállapodás útján nem teljesíthető. Bukarest ragaszkodott ahhoz, hogy nevezettek térjenek vissza Romániába, a lakóhelyükön adják be kivándorlási kérelmüket, amit román részről készek soron kívül kedvezően elbírálni. A menekültek - súlyos megtorlástól félve - ezt semmilyen körülmények között sem voltak hajlandók elfogadni és magyar részről is úgy értékelték, hogy biztonságuk Romániába történő visszatérésük esetén nem garantálható.

1988. október 4-én Genfi Misszióink révén közreműködésre kértük fel a Nemzetközi Vöröskeresztet, amit a Magyar Vöröskereszt október 17-én levélben megismételt.

NYILATKOZAT

Alulírott Szokolos György.....

kijelentem, kategorikusan megtagadom a Román Szocialista Köztársasághoz való visszatérést és a Magyar Népköztársaság Szófiai Nagykövetségét és színteréből azért hagyom el, hogy a Magyar Vöröskereszt és a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság - Genf közreműködésével
.....Bécsbe.....utazjak.

Igazolom, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottságtól a nevemre (és gyermeke nevére) szóló okmányt kaptam.

Szófia, 1989. február 17.

Szokolos
aláírás

Az aláírás és a keltetés hitelesíti:

Szófia, 1989. február 17.

Béla Révész :Some Remarks on the History of the Migration Conflicts between Hungary and Romania

The author states, that the emigration of Romanian citizens (mostly ethnic Hungarians) to Hungary from 1987 to 1989 almost shattered all dimensions of the bilateral relations between the two countries. Besides the notorious "village-destruction" case in Transylvania making these relations even more difficult, the Hungarian Party-State leaders intended and managed to gain advantage from the migration: in their interpretation it also enforced the positive image of the successful "Reform-Socialist" country. The mass migration started in 1987, and between 1988 and 1995, more than 130,000 Romanian citizens fled the country to Hungary. However, that also created a difficult and unexpected situation for the Hungarian Internal Security forces. Though in March of 1989 Hungary signed the Agreement of Geneva concerning the international rights of refugees (1951), Hungary also had to preserve relations with its "comrade" and neighbor Romania: this made the situation more and more precarious.

The fact that the "Refugees from Romania," as Hungarians called them, gained much respect in a short period of time can be explained by several reasons. In Hungary, these problems were mostly discussed in the framework of the fierce debates on history, and the political differences between the two - nominally friendly - countries. Contemporary Hungarian explanations to the migrations mostly consisted of the lack of democracy and freedom under the Ceausescu regime, the oppression of ethnic Hungarians in the neighbor country, but the process can also be traced back to the very low living standards in Romania, and to the role of Hungary, as a stepping stone to the idolized West. Despite these facts, political motives are more important in this case, as they generated an overall positive approach towards the Romanian refugees even at an official level in Hungary.

Both to the local and international public, the case seemed to be a national or ethnic conflict for a long time, even if the ignorance of basic human rights in Ceausescu's Romania was obvious. The article concentrates on the case-study of a very unusual situation that occurred in Sofia, Bulgaria, when a group of ten Transylvanian refugees barricaded themselves in the Hungarian Embassy, requesting settlement rights in Hungary. A recently found document reveals the hard informal struggle between Hungarian and Romanian secret services and security forces to reach a satisfactory solution to the conflict. The first report of the case was published in the official newspaper of the Communist Party of Great Britain in November 1988. The article states that twelve Romanian citizens (5 children and 7 adults) were stuck at the Hungarian Embassy in Sofia during their attempt to request refugee status in Hungary. Information from the refugees exhilarated some of the officials at the embassy, so the Hungarian government tried everything to resolve the situation, first by classifying the files, then on the contrary, using the international public to reach a conclusion to the conflict.